

Tobias Weichel

Tobias Weigel har været sjov at følge, fordi han findes i så mange forskellige kilder. Oplysningerne i arkivalierne stemmer ikke altid overens, men de giver et godt indblik i et levet liv i sidste halvdel af 1700-tallet. Med baggrund i skemaet for hans livsline, har jeg bygget en fortælling så tæt på kilderne som muligt.

Tobias Weichels militære rang

Tobias Weichels liv har jeg kunnet følge tilbage til 1756, hvor han i stamrullen for Jyske Geworbne Infanteriregiment står opført som gefreiter Tobias Weichel, 26 år gammel, født i Kirchberg i Østrig, hvervet i Rendsburg. Han overgår den 5. februar til at være Grenader/korporal.

En gefreiter var på den tid af samme rang som en korporal. En grenader var en der kastede håndgranater, og gik forrest i den militære formation. De var høje, langlemmede mænd, der kunne kaste langt med en håndgranat. Granaterne var små kugler med en lunte, der skulle antændes, inden de blev kastet. Granaterne lå i en lille taske, der hang i bæltet. For at kunne svinge armen frit havde grenaderer specielle spidse hatte med et trekantet messingskilt foran. Tobias må altså have været en høj, stærk mand.

Den 2. september 1758 blev Tobias, ifølge til- og afgangslisterne for Jyske Geworbne Infanteri Regiment, indrolleret i Major von der Lippes Compagni som grenaderpiber.

16 år senere blev Tobias overflyttet til Nyborg Garnisonskompagni, hvor han var musketer og piber. Hvorfor han havnede i den danske hær, ved jeg ikke, men som født i det stærke militære Østrig, der udkæmpede Den Østrigske Arvefølgekrig 1740-48 og Syvårskrigen 1756-63, var der måske mere fredeligt i Danmark.

Tobias Weichel begyndte i den danske hvervede hær som grenader og endte i datidens beskyttede job som musketer ved et garnisonskompagni. Hele karrieren igennem spillede han desuden på fløjte.

Familieliv i Rendsburg

Efter nogle år blev Tobias gift med Maria Magdalena Mayer, datoen har jeg ikke fundet, men de får døbt en datter Anna Maria Francisca den 26. marts 1764 i Rendsburg ifølge kirkebogen for Rendsburg Neuwerk. Tobias ses her opført som værende grenader hos Kaptajn Schlikers i Jyske Regiment. De får endnu et barn i Rendsburg: Johan Nicolaus Tobias den 10.12 1767.

Et år senere i 1768 blev Tobias ifølge til- og afgangslisterne for Jyske Geworbne Infanteri Regiment overført til kaptajn von Nützhorns kompagni, hvor han blev i mange år.

Familien, som havde tre børn, (datteren Anna Cathrinas indførsel i kirkebogen har jeg ikke fundet), levede formodentlig hovedsagelig i Rendsburg, som sammen med København var de to største militære forlægninger på den tid.

Byen var en fæstningsby, der lå ved Ejderen. Ligesom i Fredericia var der en form for religionsfrihed. Det var et fristed for jøder i et ellers lutheransk område. Tobias var katolik og hustruen Maria Magdalena Meyer kunne formodes at være jødisk.

Syd for det gamle Rendsburg lagde man den nye militære bydel Rendsburg Neuwerk. Centrum her var den store paradeplads med et mægtigt provianthus, fæstningens hovedvagt og garnisonskirken. Fra paradepladsen stråler mange gader ud mod det store fæstningsanlæg med volde og bastioner. Gaderne hedder stadig Prinzenstrasse, Prinzessinstrasse, Königstrasse og

Königinstrasse. I 1784 kunne man indvie Ejderkanalen, der muliggjorde sejlads via Kiel Fjord ud i Østersøen, så man slap for at sejle nord om Skagen.

I 1769, hvor hustruen døde, var der 3.586 indbyggere i byen. Maria Magdalena blev begravet den 24. marts 1769 i Rendsburg Neuwerk. Hun efterlod sig tre små børn, hvis skæbne jeg først støder på, da de er voksne og bliver gift. De fulgte ikke Tobias, der giftede sig med Christine Magdalene Petersen.

Til Nyborg med ny kone

I 1772 afgik Jydske Geworbne Infanteri Regiment med Capt. von Nützhorn fra Rendsborg til Nyborg. Hustruen Christine Magdalene ankom sammen med deres lille datter den 10. februar 1773, og en måned senere den 17. marts fødte hun deres søn Adam Frederik Christian Waÿkel, der blev min slægts næste led. Sammen var de til alters i Vor Frue kirke i Nyborg den 14. september 1773, formodentlig ankom Tobias med sit kompagni samme dag.

Tobias var grenaderpiber, det vil sige at han spillede fløjte til blandt andet tappenstreg. Ved tappenstreg spillede trommer og piber soldaterne hjem i deres kvarter ved at gå rundt i gaderne og ind på værtshuse. En grenaderpiber spillede, ifølge Peter Grøn Johnsen fra Musikhistorisk Museum, på samme fløjter som overalt i militærmusik og koncertmusik. Der var tale om en tværfløjte af træ, 60 cm lang, men meget tyder på, at de havde et sæt fløjter, således også en lille piccolofløjte, 30 cm, stemt en oktav højere. Disse to fløjter blev opbevaret i et metalhylster.

Overfaldet Nytår 1774

Fra midten af 1700-tallet var det den 1. januar, man fejrede nytår, og ikke som i dag den 31 december. Således var der også fest i Nyborg ved nytår den 1. januar 1774 hvor Tobias spillede til tappenstreg. Underofficererne var udkommanderet til at sørge for, at soldaterne gik hjem ved tappenstreg og ikke blev hængende på værtshusene. Uheldigvis blev Tobias overfaldet denne aften kl. 10 i værtshuset hos Hans København. Den berusede Ludewig gav Tobias et slag, der ødelagde hans ene øje. Det blev der en sag ud af. Der blev holdt forhør den 3. januar af generalauditøren, og sagen kan læses i Generalauditøren, Auditøren ved 12. Bat. F. Justitsprotokol 1745-1805. Den 7. januar blev der optaget forhør i samme sag hos byfogeden. Om der faldt dom, har jeg endnu ikke kunnet spore, men overfaldet fik betydning for Tobias, da han med sit ødelagte øje ikke kunne fortsætte som grenader. I stedet overgik han til Nyborg Garnisonskompagni, der var et sted for gamle og invaliderede militærfolk.

Et skænderi mellem Tobias og Ludewig opstod formodentlig i forbindelse med, at Tobias tiltalte Ludewig med "du" og talte om at han tidligere havde kæmmet Ludewig for lus. Ludewig var beruset og slog Tobias i hoved. Tobias tog til sit gevær, og to underofficerer lagde sig imellem. Tobias fik ødelagt sit øje, og forhøret den 3. januar foregik, mens han lå hjemme i sin seng.

Livet i Nyborg

Musketererne i Nyborg Garnisonskompagni boede i det, der blev kaldt barakkerne. Barakkerne var huse, der var privatejede, og blev lejet ud til militære folk. Efterhånden blev det husene, der lå i samme gade, Nyenstad. Hvervede soldater kunne ikke bare gifte sig, de skulle have tilladelse, og det var kun cirka 30 pct., der fik den tilladelse. De ugifte var så indkvarteret hos de gifte, dermed var der en kvinde i huset til at sørge også for deres fornødenheder.

Folketællingen 1801 viser at Tobias og hans tredje kone boede på denne måde sammen med to ugifte musketerer.

PLAN der KÖNIGLICHEN FESTUNG REISSBURG.

Die Alt Stadt	Das Neuwerk	Das Marquen
A. Levanter Bastion	A. Königs Bastion	a. Glücksburgs Bastion
B. Cavanter Bastion	B. Königs Bastion	b. Glücksburgs Bastion
C. Ranzau Bastion	C. Königin Bastion	c. Glücksburgs Bastion
D. Dalmatischen Bastion	D. Kronprinz Bastion	d. Glücksburgs Bastion
E. Dalmatischen Bastion	E. Kronprinz Bastion	e. Glücksburgs Bastion
F. Schwabinger Bastion	F. Prinz Georgs Bastion	f. Glücksburgs Bastion
G. Schwabinger Bastion	G. Prinz Georgs Bastion	g. Glücksburgs Bastion
H. Wenzlers Bastion	H. Prinz Karls Bastion	h. Glücksburgs Bastion
I. Schütters Eiland	I. Prinz Wilhelms Bastion	i. Glücksburgs Bastion
K. Hornmarn Bastion	K. Prinz Wilhelms Bastion	j. Glücksburgs Bastion
L. das Laboratorium	L. Prinz Wilhelms Bastion	k. Glücksburgs Bastion
M. Holsteinsche Bastion	M. Prinz Wilhelms Bastion	l. Glücksburgs Bastion
N. Holsteinsche Bastion	N. Prinz Wilhelms Bastion	m. Glücksburgs Bastion
O. das Rath Haus	O. Prinz Wilhelms Bastion	n. Glücksburgs Bastion
P. das Rath Haus	P. Prinz Wilhelms Bastion	o. Glücksburgs Bastion
Q. das Rath Haus	Q. Prinz Wilhelms Bastion	p. Glücksburgs Bastion
R. Mäuser Mühle	R. Prinz Wilhelms Bastion	q. Glücksburgs Bastion
S. Schwabinger Thor	S. Prinz Wilhelms Bastion	r. Glücksburgs Bastion
T. Schwabinger Thor Wache	T. Prinz Wilhelms Bastion	s. Glücksburgs Bastion
U. Schwabinger Thor Wache	U. Prinz Wilhelms Bastion	t. Glücksburgs Bastion
V. Schwabinger Thor Wache	V. Prinz Wilhelms Bastion	u. Glücksburgs Bastion
W. Schwabinger Thor Wache	W. Prinz Wilhelms Bastion	v. Glücksburgs Bastion
X. Schwabinger Thor Wache	X. Prinz Wilhelms Bastion	w. Glücksburgs Bastion
Y. Schwabinger Thor Wache	Y. Prinz Wilhelms Bastion	x. Glücksburgs Bastion
Z. Schwabinger Thor Wache	Z. Prinz Wilhelms Bastion	y. Glücksburgs Bastion
		z. Glücksburgs Bastion

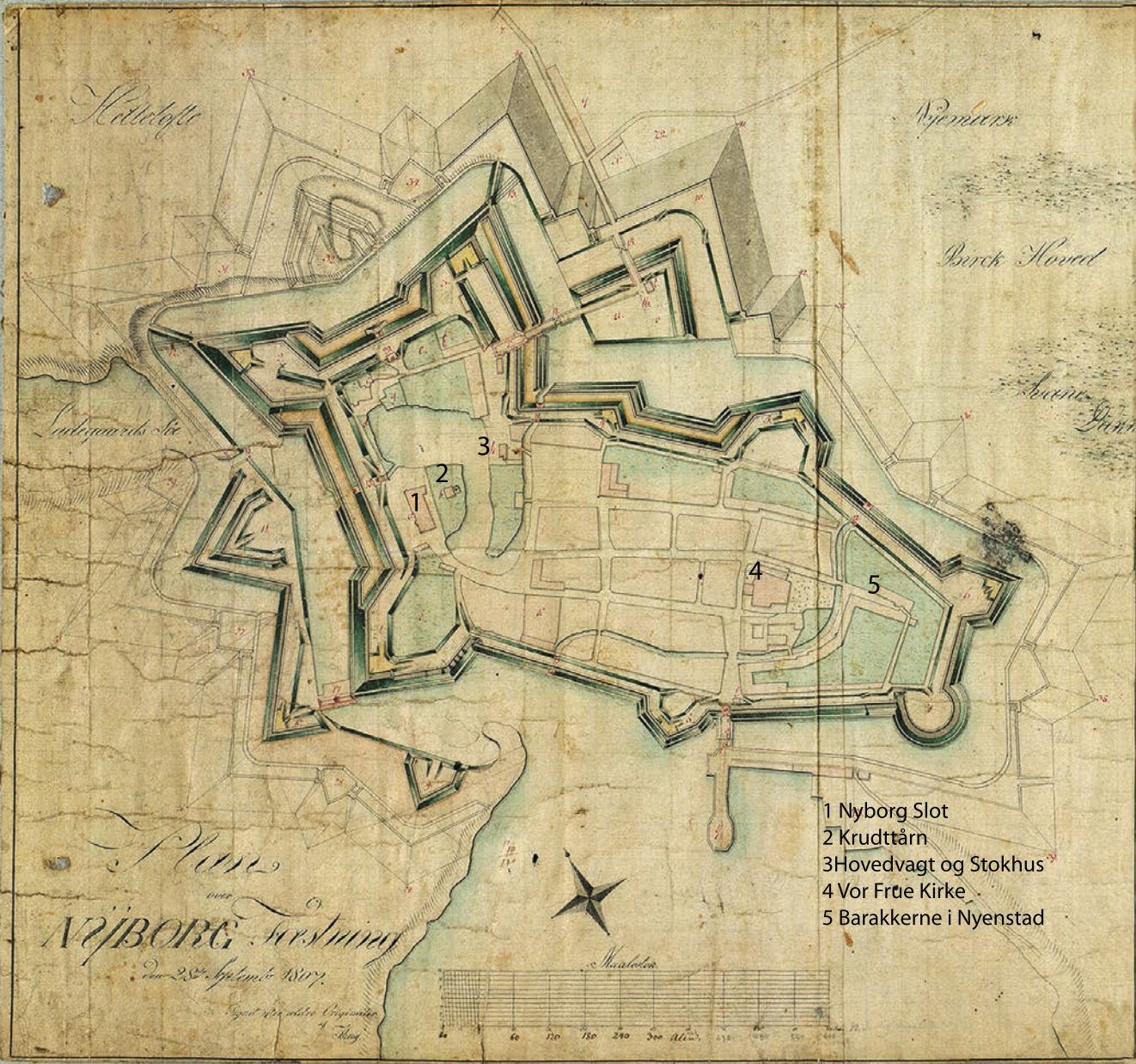
Unter Eider Fluss

die Ober Eider See

hier liegt Grund mit Schiff bewachen

Sumpfiger Wiesen Grund

Neue Stadt

- 1 Nyborg Slot
- 2 Krudttårn
- 3 Hovedvagt og Stokhus
- 4 Vor Frue Kirke
- 5 Barakkerne i Nyenstad

Plan
 over
 NYBORG Fæstning
 den 28. Septemb. 1707.

I 1775 den 23. januar fik Tobias og Catharina Magdalena Petersen endnu en søn Mathias Christian Peter. De havde nu tre børn.

Mange geworbne soldater havde lært et håndværksfag. Tobias var skrædder og syede for militæret. Hvis han skulle sy for civile, krævede det en tilladelse. I slutningen af 1700-tallet var laugene stærke og bestemte alt omkring deres fag. For at sikre at der var arbejde nok til alle, bestemte de også hvor mange mestre, der måtte være i byen. Således kunne musketererne ikke bare tage deres arbejde.

Tobias havde alligevel private civile kunder. Det viser en sag den 27. april 1775, hvor han stod anklaget for at have syet uden tilladelse. Han fik indgået et kompromis, så tiltalen blev frafaldet. Både civile og militærfolk vidnede til hans fordel.

Garnisonssoldaterne havde forskellige opgaver ud over vagttjeneste. Blandt andet ved vi at han hentede en desertør og sejlede over Lillebælt fra Snoghøj til Middelfart den 22.9.1798. Det er noteret i Ribe Stifts Adresse-aviser fra den 24.9.1798 under rubrikken *Belt.Passage: 22de. Sergeant Weichel og Følge med en Deserteur tilbage til Nyeborg.*

Overført til Garnisonskompagniet

Selv om Tobias mistede synes på det ene øje i 1774, fremgår det ikke af til- og afgangslisterne for Jyske Geworbne Infanteri Regiment før i 1776, at Tobias blev overført til Garnisonskompagniet i Nyborg. Her spillede han også fløjte.

Tobias' anden datter af første ægteskab, Anna Maria Francisca, blev gift i Schleswig den 9. august 1784, 25 år gammel, med Joseph Rosenwanger. De fik i hvert fald 6 børn. Det er i denne kirkebogsindførsel, vi kan læse at Tobias er "behindert" handicappet på grund af sit dårlige øje.

Børnene

Tobias må have holdt kontakten til sine børn af første ægteskab. Han deltog formodentlig, da datteren Anna Christina blev gift med sergent Johan Michael Spiegelhalter. De bosatte sig i Schleswig og fik 5 børn.

I Nyborg fik Tobias og hans kone nummer to deres tredje barn Mathias Christian Peter knap to år efter Adam Frederik, men den lille søn blev kun to år gammel. Han døde af "slag", formodentlig kramper, den 14. februar 1777.

Fem måneder senere døde den seksårige datter Sophie den 18. juli af "hissig syge". Jeg ved ikke, hvor den lille pige blev født. Hun var med, da de ankom til Nyborg.

Heldigvis fødte Catrina Magdalena to måneder senere, den 3. september, endnu en søn Jens Jacob Severin. Sammen med Adam Frederik var Jens Jacob den eneste, der nåede voksenalderen.

Sønnen Nils Jacob Rasmus kom til verden den 16. August 1779, men blev kun 6 år. Det var en tid med stor børnedødelighed.

En datter mere, Giertrud Kirstine Sophie kom til verden den 7. december 1781, men hun døde 1 ½ år senere den 23. juli 1783 af "tærende syge".

I perioden 1785-89 garnisonerede Fynske National Regiment i Nyborg, derfor lå Nyborg Garnisonskompagni i Rendsburg. Her døde Tobias' søn Niels Jacob Rasmus og blev begravet i Rendsburg Neuwerk.

Af de mange børn i andet ægteskab døde de fleste, og moderen Cathrina Magdalena døde selv den 27. Maj 1795, af "brystsyge" 50 år gammel. Da var kun Adam Frederik på 22 år og Jens Jacob på 18 år i live. Adam Frederik blev skrædder og Jens Jacob feldbereder.

Men en soldat har brug for en kone, og Tobias var ikke fattig af en gammel musketer at være. Den 2. september 1796 blev han viet i Nyborg kirke til Karen Patermann (født 30.4.1762) i Assens.

Tredje hustru

En soldat har brug for en kone, og Tobias var ikke fattig af en gammel musketer at være. Den 2. september 1796 blev han viet i Nyborg kirke til Karen Patermann. Der var stor aldersforskel, hun var 39 og han er angivet til 87 år. Hun var født i Assens den 30.4.1762 i en håndværkerfamilie. Faderen Christen Jensen Patermann døde allerede, da hun var fire år.

Tiden

!700-tallet er oplysningstidens periode. Videnskab trængte religionen tilbage. Landene mod nord sekulariseredes. Meget skete ude i Verden, den franske revolution 1789. I Danmark var det de store landboreformers tid, vejevæsen (1797) fattigvæsen og skolevæsen var på vej, næsten alle børn lærte at læse. Siden konfirmationens indførelse i jubelåret 1736 skulle alle børn kunne læse og udlægge teksten for at blive konfirmeret.

Danmark havde en meget stor hær i forhold til befolkningstallet, og var en af verdens hårdest udrustede. Danmark var velforsynet med udstyr: krudt og kanoner fra Frederiksværk, geværer fra Kronborg, klæde fra Den kongelige Uldmanufaktur, uniformer fra Den almindelige Skræddersal. Mange frifolk (soldater der var fritaget for tjeneste) og deres familier arbejdede her.

Soldaterbørn havde ret til undervisning, derfor ser man også i lærlingeprotokollerne, at der kom flest lærlinge fra mestrenes familier og fra soldaterne.

Tobias lærte sin ældste søn skrædderfaget. Adam Fredrik Christian Weichel fremstod for "aaaben Lade" den 25. januar 1796. Han var nu skræddersvend. Senere blev han også mester og havde selv lærlinge.

Med loven om dansk indfødsret af 1776 fulgte også, at militærfolk skulle søge om naturalisation. Tobias var en indvandrer. Det gav ingen problemer, hovedparten af de geworbne soldater var fra andre lande end Danmark. De tilpassede sig, og i anden generation var de assimilerede. Folk vandrede, gik på valsen, søgte viden i det øvrige Europa. Det nationale var ikke så vigtigt at hævde.

Tobias' alder

Ud fra oplysningerne i rullen fra Leibcompagnie i 1756 skulle Tobias være født i 1730, men aldersangivelsen i senere kilder gør fødselsåret meget usikkert. Eksempelvis oplyser folketællingen 1801 at Tobias Weichel boede i barakkerne og var 87 år gammel. Det ville betyde at han er født i 1714.

Stamrullen for Nyborg Garnisonskompagni år 1801 skriver ham som 79 år gammel. Det skulle betyde, at han er født i 1722.

Otte år senere ved sin død i 1809 oplyses det i kirkebogen at han var 101 ½ år gammel. Altså født i 1708. En usikkerhed på 22 år. Vi må gå ud fra at han er født mellem år 1708 og 1730, da der ikke er to eller flere enslydende kilder. Ingen af kilderne er mere sikre end andre.

Hvor Tobias Weichel er født, har vi kun oplyst et sted, nemlig i Jyske Geworbne Infanterieregiment Leibcompagnie. I Kirschberg i Østrig. Østrig var i 1700-tallet et mægtigt rige, så når man leder efter Kirschberg viser der sig mange byer med dette navn. Så mange at det er umuligt at sige, hvor han geografisk kom fra. En mulighed er forstaden til Wien, der hedder Kirschberg. Her bor der nemlig en hel del mennesker med navnet Weigel. Men det har ikke været mig muligt at opspore. Derfor kender jeg heller ikke hans indførsel i en kirkebog.

På vand og brød

I 1806 har Tobias været en gammel mand, da han overtrådte en eller anden regel, der medførte straffen på vand og brød i to dag i chachotten. De fleste straffe af den art betød samtidig, at den straffede blev krumsluttet. Krumsluttet betyder at håndled og ankler blev bundet sammen, så man sad krum. Når det ikke fremgår af Parole Journalen for den 2 og 5. januar 1806, kan det betyde, at de har taget hensyn til hans alder. Men igen er det ved Nytårsfesten at Tobias er uheldig.

Død

Den 7. Maj 1809 døde Tobias Weichel. Samme dag var feltråbet for soldaterne "Weichel".

Kammeraterne havde ikke glemt den gamle aftakkede soldat.

I kirkebogsindførslen står han opført som "aftakket garnisonssoldat, 101 ½ Aar, udb. i fri Jord, døde den 7. dit". Hvornår han takkede af, ved jeg ikke, det er nok også tvivlsomt, om han blev 101 ½ år gammel. Fri jord kan her betyde jord, der ikke blev betalt for, eller den jord ikke lutheranere blev lagt i. Tobias var jo katolik.

Da Tobias havde flere børn end Adam Frederik, børn der ikke boede i byen, og som søn og enke ikke havde kontakt med, måtte der annonceres efter dem i avisen. Derfor gik der tre år før skifteforretningen blev afholdt, men ingen andre arvinger meldte sig. Adam oplyste følgende arvinger foruden ham selv: Johannes (Johan Nicolaus Tobias) i Kristinehavn i Sverige, Anne gift med kommandersergent Spiegelhalter i Schleswig, Francischa gift med kommandersergent Rosenwanger, som er død og har efterladt sig børn, alle tre af Tobias' første ægteskab. I andet ægteskab er foruden Adam Frederik selv, hans bror Jens Jacob som er felddbereder. I tredje ægteskab var der ingen børn.

Skifteforretningen blev foretaget den 28. maj 1812. Af Nyborg Byfogeds Protokol fremgår det, at værdien af boet blev opgjort til 133Rdl og når skatter og omkostninger var betalt, var der 68 Rd 5m 4 s tilbage. Enken fik det halve og børnene, det vil sige Adam Frederik fik resten. Da enken ingen rede penge havde, fik Adam Frederik genstande til en tilsvarende værdi.

Hvad Karen Patermann fremover levede af, ved jeg ikke, men på et tidspunkt flyttede hun ind hos Adam Frederik, og det var her hun døde i 1816.

Skiftet efter Karen Patermann opgør den 19. december hendes værdier til 78 rbd. Alle hendes genstande sælges ved auktion og indbringer 95 Rbd 20 s. Der er ingen arvinger, men når alle har fået sit, er der 68 rdl tilbage i boet, hvilket svarer til det beløb, som Adam har i udestående.

Efterskrift

Der er ingen tvivl om at Tobias Weickel fik et langt og indholdsrigt liv. Det militære liv bragte ham rundt, og hans færdigheder som skrædder holdt hånden økonomisk under ham og hans familie. Jeg kender ikke hans ophav, hans barndoms miljø, men som ung havde han åbenbart ønsket om, at se mere end den lille plet, hvor han havde lært sit håndværk. Gik han på valsen fra Østergodt mod Nord? Lod han sig hverve, fordi der ikke var arbejde at få, eller for det eventyr det kunne medføre? En gang deserterede han og måtte løbe 12 gange spidsrod. Spidsrod var en hård straf, ikke alle ovejede, hvor musketerer stod opmarcheret på to rækker over for hinanden, og den dømte skulle løbe ned mellem dem under pryglen og råben.

Tobias fik og mistede koner og børn, men det var en tid, hvor dette ikke var ualmindeligt. Af ni børn døde fire. Af fem overlevende havde han kontakt til tre, da de blev voksne og én forblev i hans nærhed til han døde.

Han var ikke rig heller ikke fattig, men klarede sig pænt med skilderier på væggen, vin og øl i glassene. Vand kunne koges i en kobberkedel, kaffe kunne hældes op af en kobberkande, te af en sort tepotte kunne hældes i 6 par tekopper. Sukker taget med en messing sukkertang kunne røres rundt med en sølvske. Han sov i en topseng med blåtrykt omhæng, på blågangslagner over en blåstribet underdyne, med hovedet på en lang hovedpude, en gammel hovedpude og en blåternet hovedpude, under en blåternet overdyne. Ved et brunmalet bord med skuffe kunne han spise på en af otte fajance tallerkner med kniv og gaffel. Når han vaskede, sig kunne han tørre sig med et drejs håndklæde og børste sit tøj med en klædesbørste. Når han syede, kunne han sidde på det lange fyrretræsbord og klippe med sin saks, arbejde med det store eller lille skærejern og stryge med sit strygejern. Konen kunne lave mad i en jerngryde, en jernpande, en æbleskivepande eller en lerpotte på en jerntrefod. Uld og bomuld, jern og træ m.m. kunne opbevares i en fyrretræs kiste eller en blåmalet kiste med lås og nøgle. Tallerkner med videre kunne stå i tinrækken, og når det var mørkt, kunne det tændte lys klippes med en jern-lysesaks.

Boligen havde tre vinduer med gardiner. Han sov ikke i alkove. Blev han 100 år var det meget at efterlade sig. Han var indvandret til Danmark og søgte lykken for sig og sine ved at udnytte de muligheder, livet gav ham.